

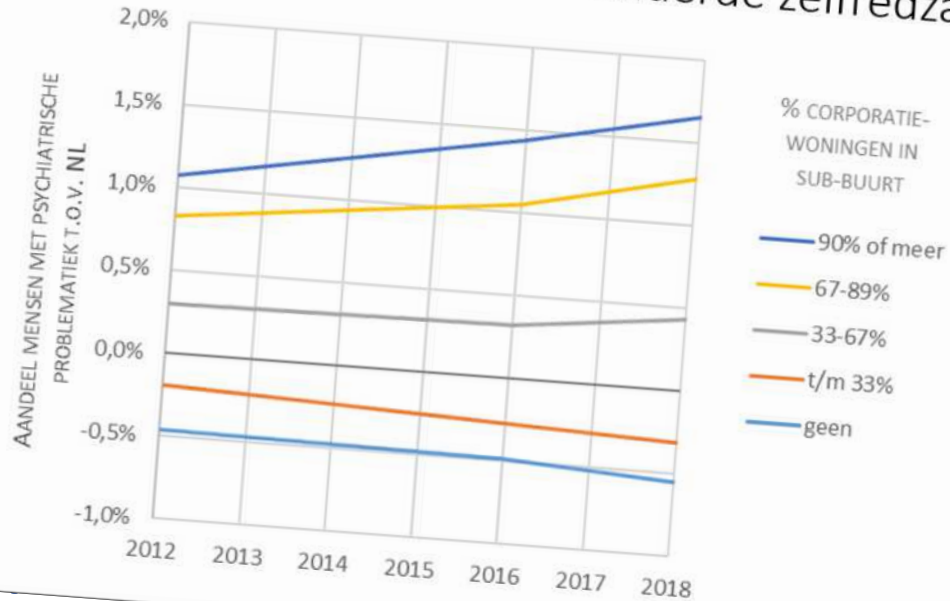
Terug naar de wijken

Buurten en wijken als vitale
democratische arena's

- 1 Koopkracht
- 2 Asielcrisis
- 3 Energiecrisis
- 4 Stikstofcrisis
- 5 Wooncrisis
- 6 Klimaatcrisis
- 7 Oorlog Oekraïne
- 8 Toeslagenaffaire
- 9 Coronacrisis
- 10 Groninger gas

Toename groepen met verminderde zelfredzaamheid

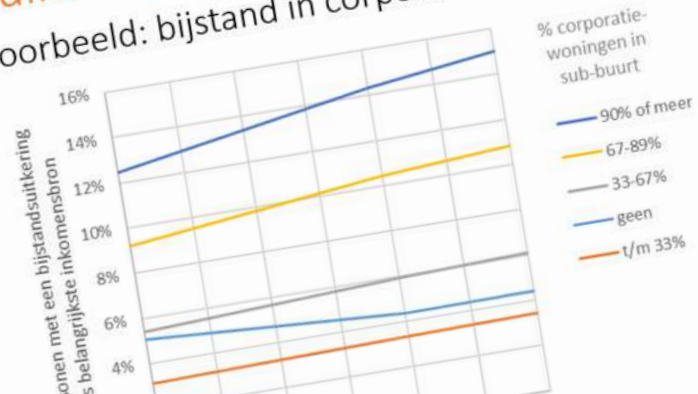
Voorbeeld: Meer mensen met **psychiatrische** problematiek in corporatiebuurten

Op tal van andere indicatoren een vergelijkbaar beeld

Bewoners en leefbaarheid

Ruimtelijke verschillen nemen toe

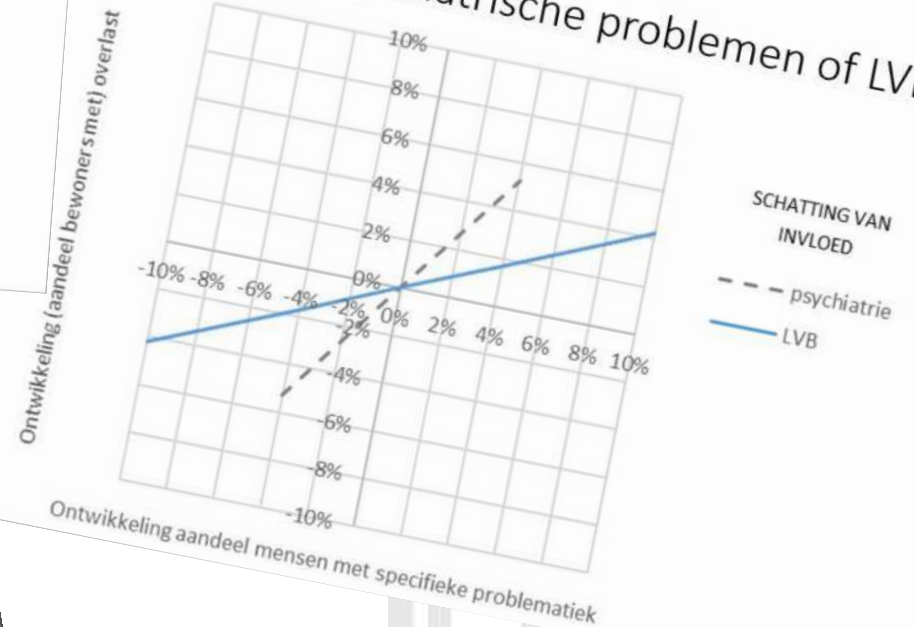
Voorbeeld: bijstand in corporatiebuurten

Aandeel mensen dat afhankelijk is van bijstandsuitkering neemt vooral toe in corporatiebuurten (> 67% corporatiebezit)

Verschillen worden groter

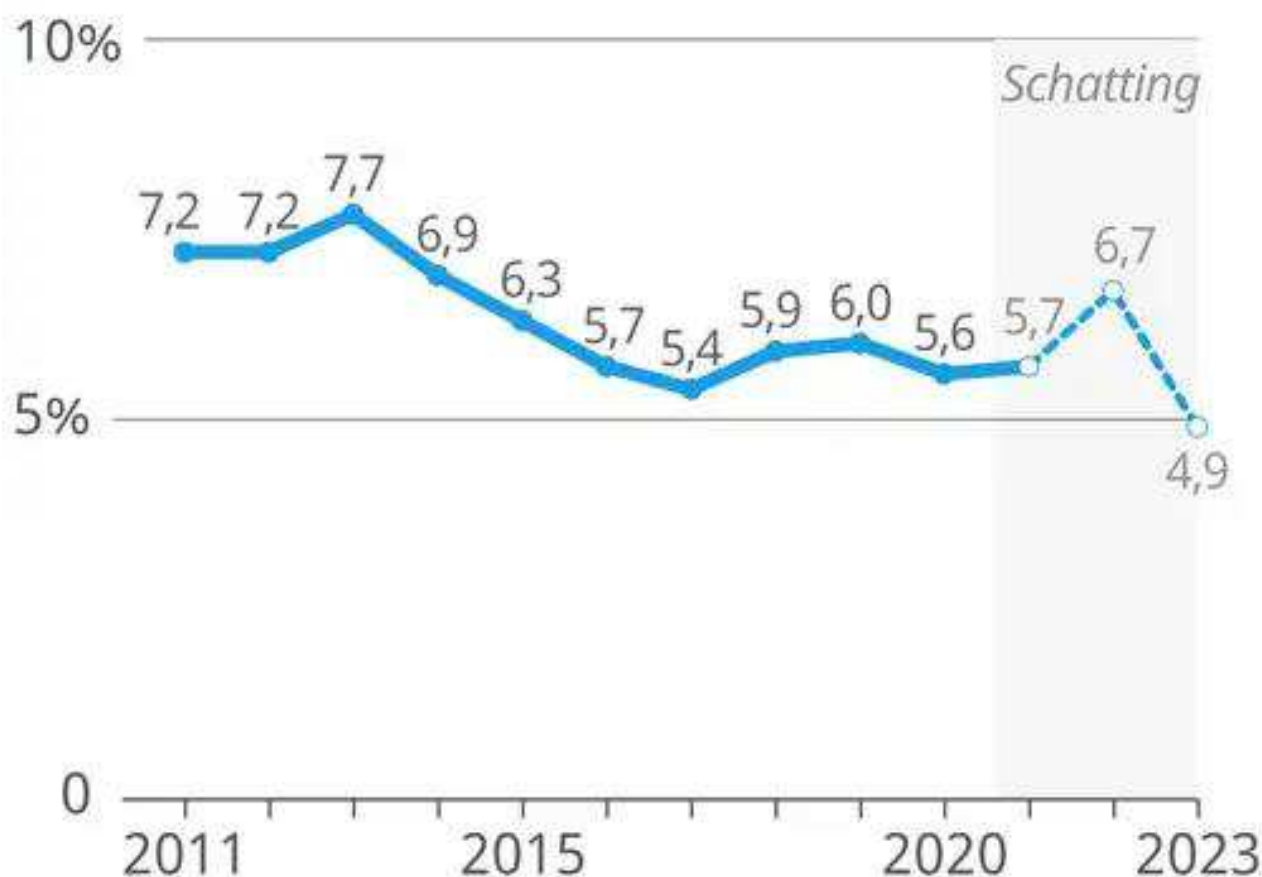
Voorbeeld: mensen met psychiatrische problemen of LVB, meer

Bron:

Mensen in armoede

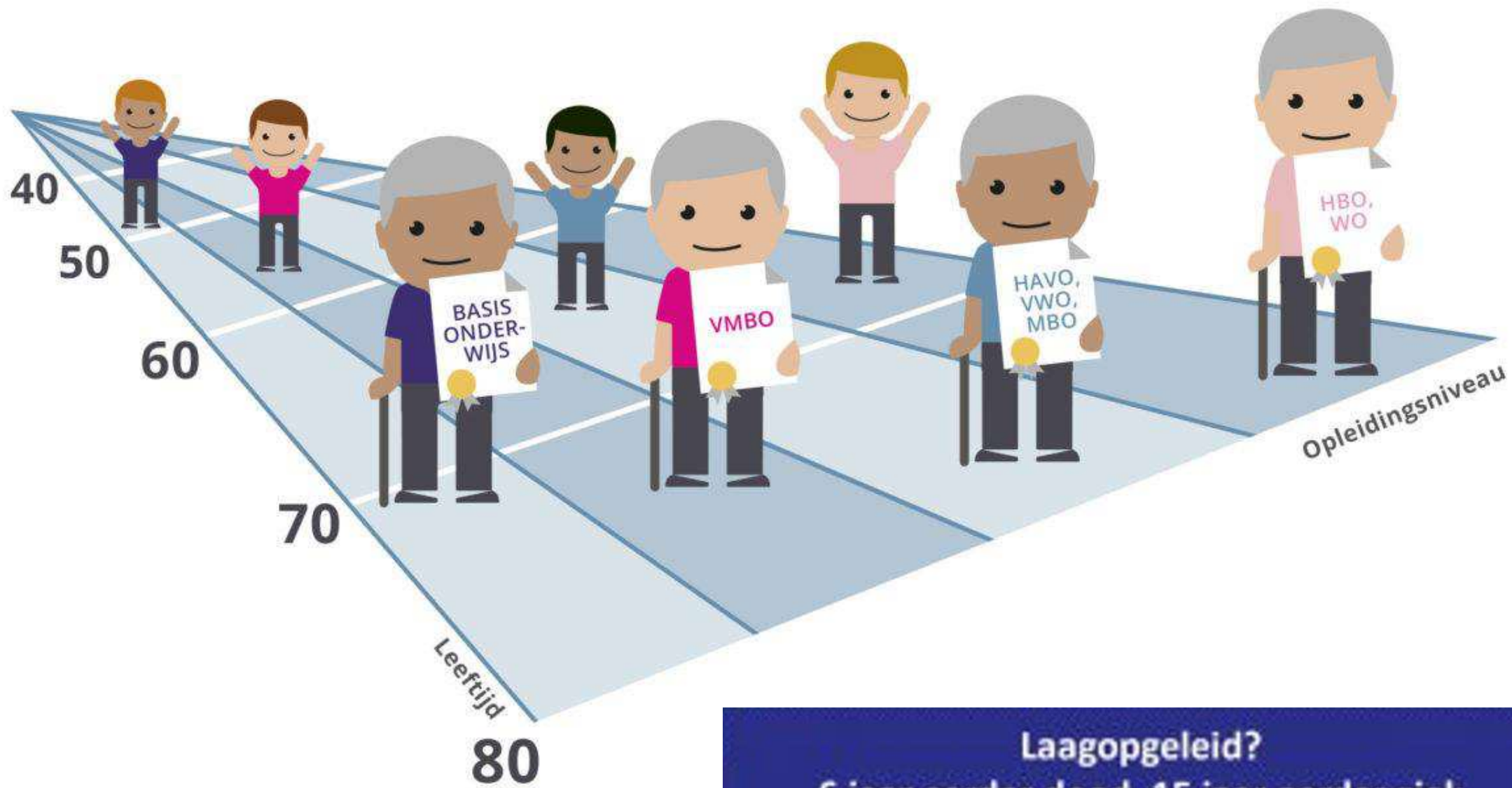
% van de bevolking onder het '**niet-veel-maar-toereikend**-budget'.

NU.NL / BRON: SCP ARMOEDE RAMINGEN 2022

Armoedegrens:
nvmt-maandbudget per jaar

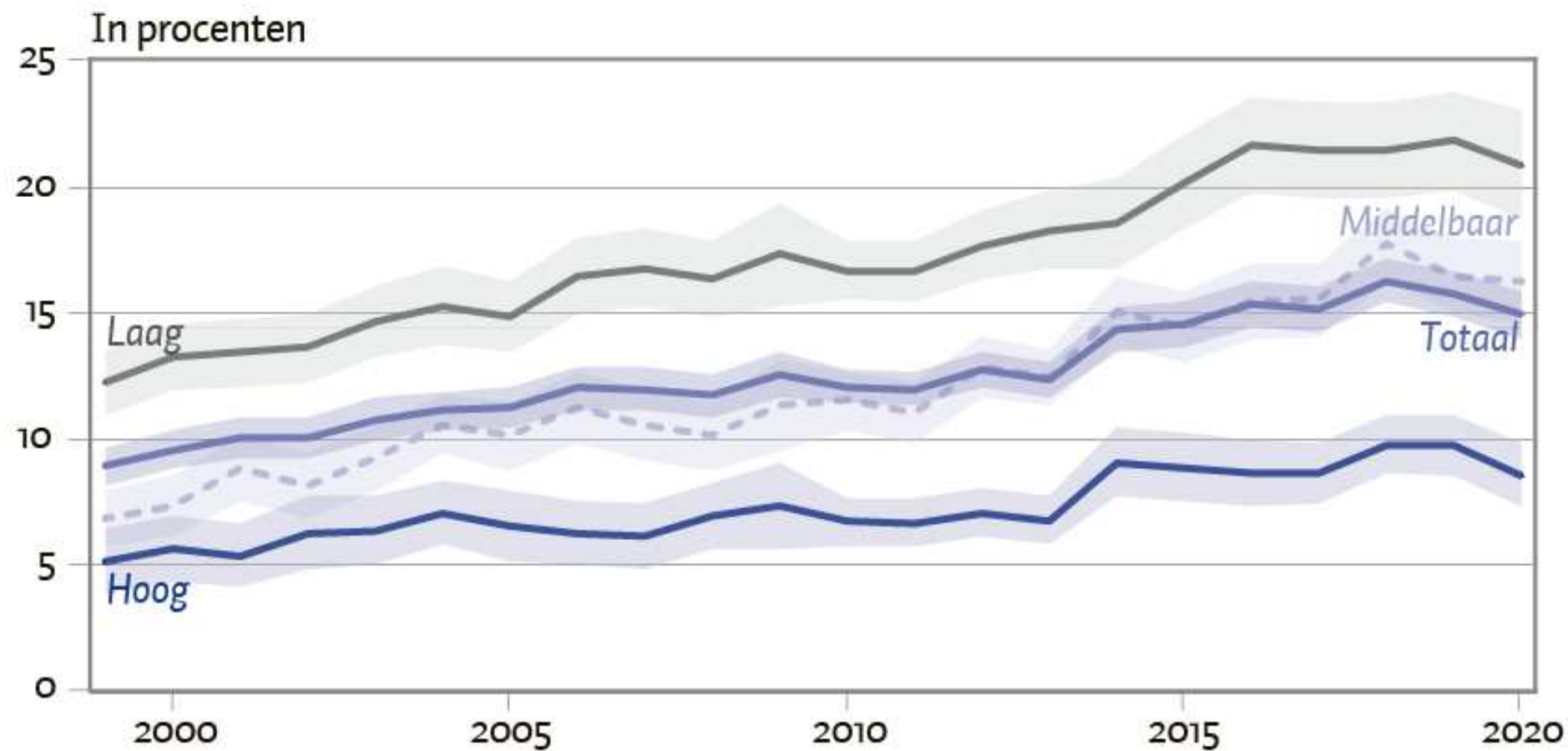

Laagopgeleid?
6 jaar eerder dood, 15 jaar eerder ziek

Obesitas: Trend naar opleidingsniveau 1999–2020

FIGUUR 1

Bron: RIVM

Machteloos

**MACHTELOOSHEID
IS EEN GEVOEL**

GEEN POSITIE

Loesje

6801 BA Arnhem

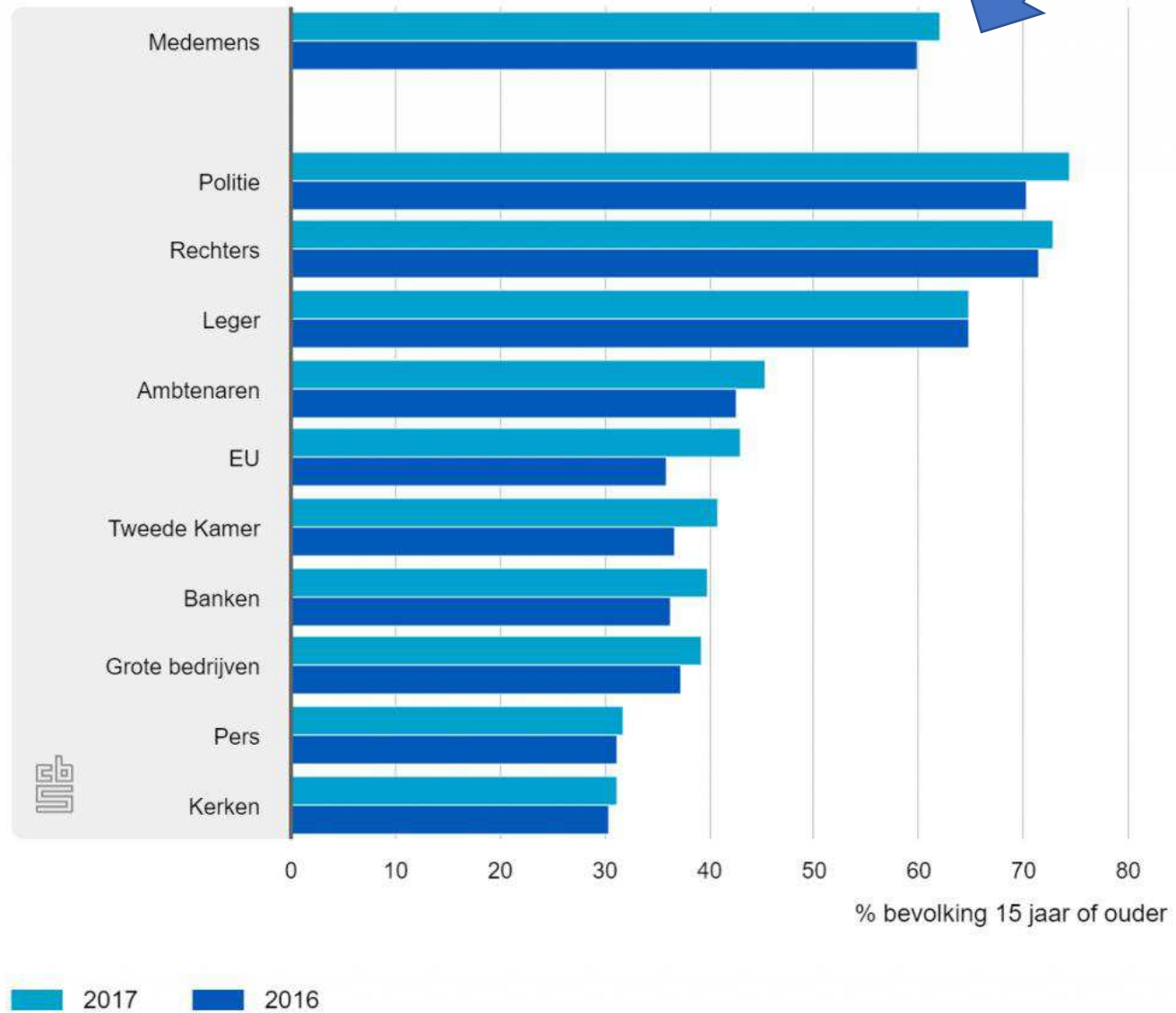
www.loesje.nl

Dicht
bij huis

DE OMGEVING
VAN DE MENS
IS DE MEDE MENS

J.A. Deelder

Vertrouwen in medemens en instituties

Op zoek naar een nieuw verhaal

- We moeten de samenleving heruitvinden
 - (reinventing society)
- We moeten democratische arena's creëren waar mensen met elkaar kunnen delibereren
 - (revitalizing democracy)
- We hebben gebieden nodig waarin burgers publieke verantwoordelijkheid kunnen nemen
 - (reconsider community)

Vertrouwen in de buurt

2005

‘het welzijnswerk heb je nodig. (...) De fysieke pijler is sterker dan de sociale en ze hebben bredere fondsen. Misschien zit het welzijns-
werk wel beter als het kan meegaan onder de hoede van de corporaties’
(*Zorg + Welzijn*, 2005).

2006

40 procent van de Aedes-leden geeft aan zelf welzijnsdiensten te willen leveren.

PARTICIPATIE

02 SEP 2006

Steeds meer corporaties bemoeien zich met welzijn. ‘Maak welzijn net zo hard als stenen’. Achtergrond.

Met de aangekondigde overname van de plaatselijke welzijnsinstelling heeft de Stichting Woondiensten Enkhuizen (SWE) een steen in een allesbehalve rustige vijver gegooid. Over het middel wordt verschillend gedacht. Zelfs in corporatiekringen

Nauwe samenwerking tussen welzijn- en woondiensten werd een officieel SEV-experiment.

Column

Bouwen aan welzijn

Marco de Wilde, directeur-bestuurder bij Woonstede in Ede

🕒 1 minuten leestijd

Het dilemma is niet meer óf we welzijn in het hart van onze missie moeten plaatsen, maar hoe. Er liggen kansen zat: we kunnen sturen op instroom, (veel) meer investeren achter de voordeur en beter voor onze huizen zorgen (schimmel uitbannen, ook bij verkeerd woongedrag). Nog mooier is het als we doelen durven te stellen die alleen samen met partners zijn te realiseren: schoolprestaties, medicijngebruik, verkiezingsopkomst. Het is een lonkend perspectief: de komende jaren bouwen we niet alleen heel veel huizen, maar bouwen we ook aan welzijn. Mijn indruk is dat we onszelf daarvoor opnieuw moeten uitvinden.

Veertig Vogelaarwijken in Nederland

2007

Beweging op gang

2008 - Sociale wijkteams

Enschede – wijkcoaches

Leeuwarden - Amaryllis

2015

Beloften van de decentralisaties

1. De decentralisaties willen van een anonieme verzorgingsstaat een herkenbare verzorgingsstad maken, die gebaseerd is op de organisatie van **nabijheid** met het primaat op de **wijk**.
2. De decentralisaties hebben **integraal** werken als vertrekpunt. Het gaat niet langer om de formats van instituties, maar om het primaat van de oplossing.
3. De decentralisaties bevorderen snelle, heldere en zo nodig onorthodoxe oplossingen en hebben daardoor ten principale een **anti-bureaucratische signatuur**.
4. De decentralisaties beogen de rol van burgers te veranderen: ze zijn niet langer klanten van voorzieningen, maar **eigenaren** van (onderdelen van) de publieke zaak. Hun positie in de besluitvorming over zorg- en dienstverlening verandert van consument tot producent, van passief naar actief.
5. De decentralisaties geven vorm aan **andersoortige horizontale en gelijkwaardiger verhoudingen** tussen professionals en burgers/amateurs (sociale netwerken, informele zorg).
6. De decentralisaties bieden meer **ruimte aan professionals** en bevrijden deze van al te strakke protocollen en gedetailleerde verantwoordingsregimes.
7. De decentralisaties doorbreken de verkokering en het daarbij opknippen van problemen in door specialisten behandelbare deelproblemen. Ze maken meer ruimte voor een **generalistische werkwijze**.
8. De decentralisaties zorgen ervoor dat het accent, zowel in de organisatie van dienstverlening als in het professionele handelingsrepertoire, nadrukkelijk op **preventie** komt te liggen.
9. De decentralisaties bewerkstelligen dat de economie van de publieke sector wordt omgedraaid: preventie loont en er komen **integrale kosten-baten analyses**. Echt integraal werken verbetert zo de dienstverlening, zet het mes in de verkokering waardoor het goedkoper kan worden (in die volgorde).
10. De decentralisaties zijn erop gericht de **leefwereld** van burgers te bevrijden van het juk van de systeemwereld, waardoor de krachten van de samenleving zich optimaal kunnen ontwikkelen. **Overzichtelijkheid** en **kleinschaligheid** (de menselijke maat) zijn daarvoor nieuwe ijkpunten. Het doet daarin denken aan de oude slogan van Philips: *sense and simplicity*. Het is het primaat van het gezond verstand.

Uit: Pieter Hilhorst & Jos van der Lans. *Nabij is beter. De beloften van de 3 decentralisaties*. Uitgave VNG/KING, januari 2015.

Parlementaire enquêtecommissie (2014)

Vestia kocht voor €40 mrd aan derivaten

De voormalig Vestia-treasurer Marcel de Vries heeft volgens tussenpersoon Arjan Greeven in de periode van 2005 tot en met 2013 naar schatting voor €40 mrd à €50 mrd aan derivatentransacties gedaan. Ook vlogen twee ex-directeuren van WSW met een helikopter naar de Tour de France.

Rampschip SS Rotterdam bezorgt Woonbron groot verlies

De Rotterdamse woningcorporatie Woonbron heeft als gevolg van de dramatische projectvoering rond het roemruchte cruiseschip SS Rotterdam een kleine winst over 2011 zien omslaan in een groot verlies.

Laatste
21:47 'Google Huawei'
21:03 Vluchts
voorzien
20:45 Reclame
revolte
20:30 De wa
tussen

Woningwet 2015

transitie => bezuiniging

- Wijkaanpak = > reorganisatie van (zorg)professionals in teams
- Wijkaanpak => fixatie op problemen in plaats van oplossingen
- Wijkaanpak => beheersingsvraagstuk in plaats van ontwikkelingsprogramma
- Lokale overheid => fixatie op aanbesteden
- Woningcorporaties => welzijn geen kerntaak
- Bewonersinitiatieven => bijzaak op het schaakbord van beslissingen
- Innovatie en visie-ontwikkeling => kaalslag

VERDORDE BLOEM

Gevolgen

- Verkokering is niet doorbroken / financieringsschotten bestaan nog steeds, geen wijkgebonden financiering (populatiefinanciering)
- Buurten zijn vindplaatsen van meer of minder probleemgevallen; probleemstatistieken zijn leidend voor beleid
- Visie op collectief welzijn is verbleekt
- Burgers verhouden zich als individuen tot de overheid of professionals
- Er is geen kennis van of visie op wat je wijk civil society zou kunnen noemen => sociale basis is opmaat voor zorgafvang

Sociale wijkteams – 80%

Zorgketten

Sociale Vraagstukken[®]

Wetenschappers & professionals over maatschappelijke kwesties

[Home](#)

[Dossiers](#)

[Rubrieken](#) ▼

[Dragers van het debat](#)

[Over deze site](#) ▼

[Online tijdschrift](#)

categorieën

Zoeken ...

Sociaal werk

Collectief werken in het sociaal domein: veel woorden, daden blijven nog achter

Dossier

Werkplaatsen Sociaal Domein ▼

Professionals willen, naast één-op-één hulpverlening, ook collectief voor en met groepen werken. Echter, door tijdsdruk komen ze er vaak niet aan toe.

Movisie / onderzoek

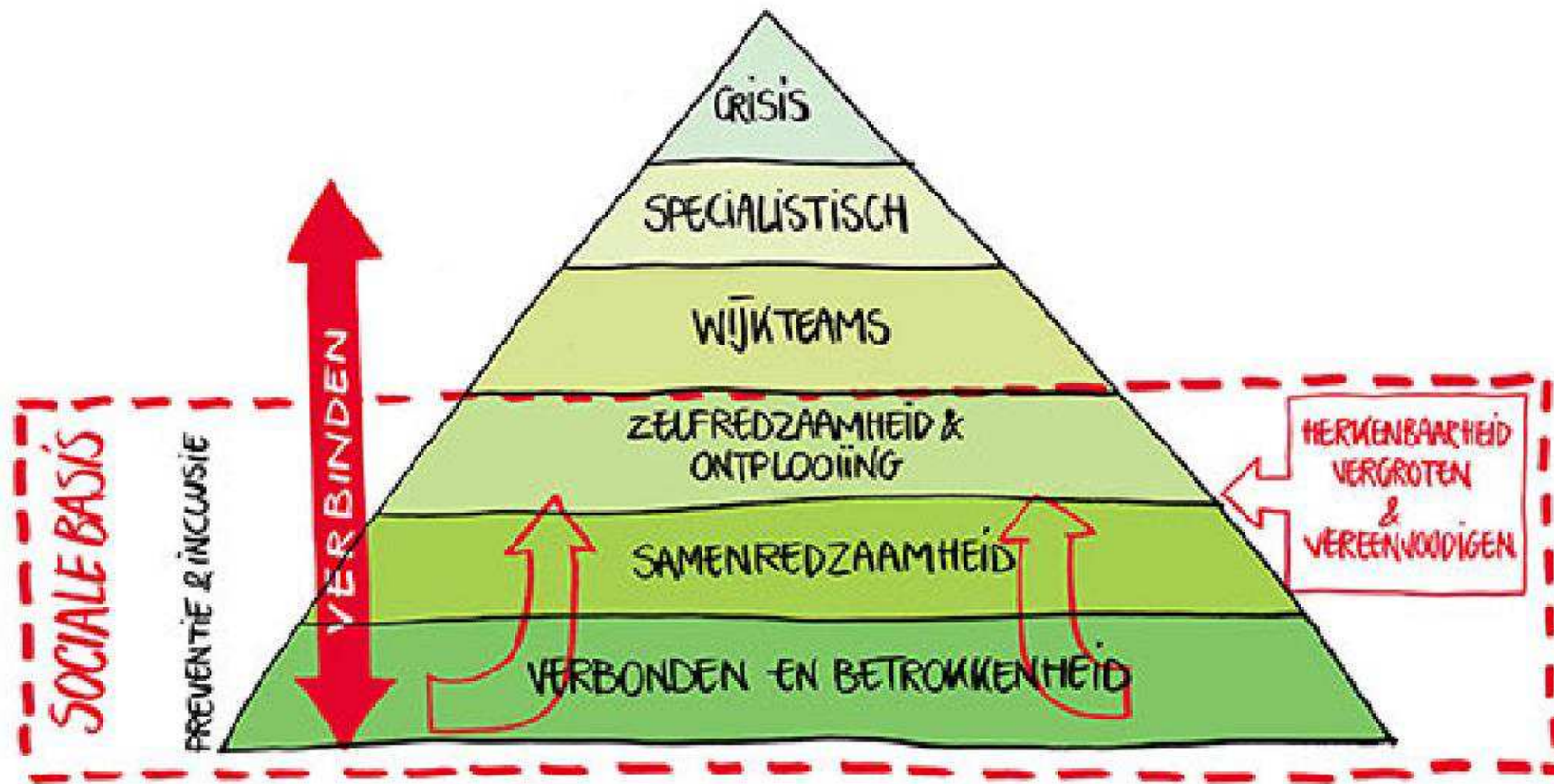
Hoewel het collectief werken wordt gestimuleerd, zet slechts 2% van de wijkteams het collectief werken bewust in, blijkt uit onderzoek van Movisie.

Movisie / onderzoek

- ‘Er bestaat veel **weerstand** binnen teams tegenover collectief werken. Veel professionals hebben het gevoel dat ze **iets opgedragen** wordt wat ze niet gewend zijn en waar ze niet voor toegerust zijn.’
- ‘Maatschappelijk werkers, wijkverpleegkundigen of Wmo-consulenten zijn gewend om **1 op 1 gesprekken** met mensen te voeren, tot een plan te komen en het daarna uit te voeren. Wanneer je ze dan vraagt **om open in gesprek** te gaan en bijvoorbeeld door te vragen op interesses van mensen, zonder een idee te hebben waar het op moet uitkomen, dan is er **echt koudwatervrees**.’

Dominante zorgoriëntatie

Sociale basis – voorveld van zorg

Behoefte / samenlevingsoriëntatie

Sociale Vraagstukken ^S

Wetenschappers & professionals over maatschappelijke kwesties

Home

Dossiers

Rubrieken ▾

Dragers van het debat

Over deze site ▾

Online tijdschrift

categoris

Zoeken ...

Wijk & Lokaal beleid

Participatiesamenleving

De terugkeer van de samenlevingsopbouw

Samenlevingsopbouw is terug van weggeweest. Na jaren van samenlevingsafbouw is er opnieuw een breed gevoelde urgentie om aandacht te besteden aan samenlevingsopbouw.

Door **Radboud Engbersen**
7 april 2021

Urgentie / noodzaak

- Groeiende behoefte aan collectiviteit / het nieuwe samen / gemeenschapsvorming op basis van diversiteit => waar?
- Behoefte aan democratische arena's / burgerparticipatie
- Crisis van de publieke sector / vooralsnog onoplosbaar personeelstekort
- Energietransitie / > groter dan stadsvernieuwing

GRONDVLAKE ≠ DEN HAAG

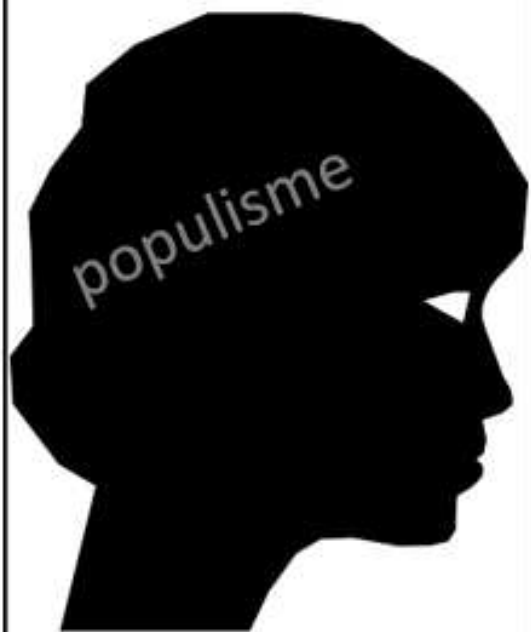
Urgentie = groot

We hebben een stad zo groot als Nijmegen (175.000 inwoners) nodig om de gaten in de publieke sector te vullen.

Segregatie

Ongelijkheid

Duurzaamheid

Spanningen

AMBITIE GASVRIJ MAKEN VAN WONINGEN

Cumulatief aantal aardgasvrije woningen

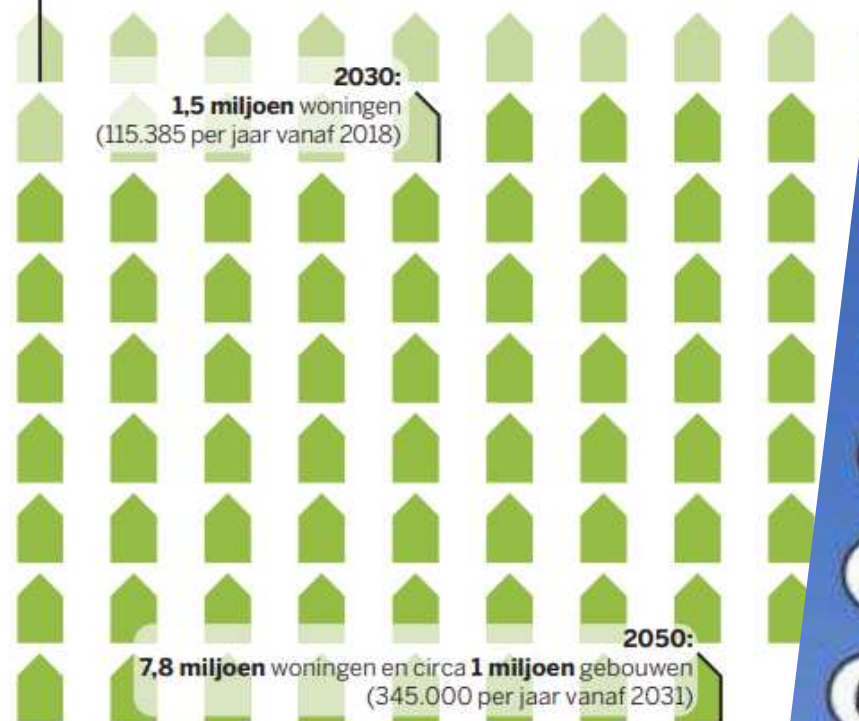
 = 100.000 woningen

2018-2021:

Regeerperiode Rutte III **30.000-50.000** woningen

2018-2027:

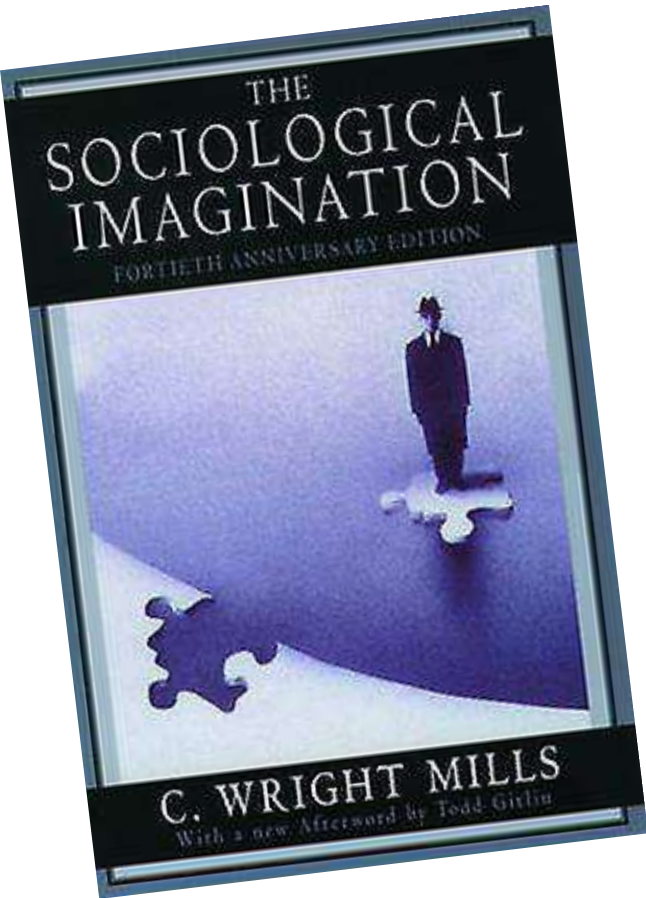
Binnen de proeftuinen/het PAW: **50.000** woningen (5.000 per jaar)

180121 © de Volkskrant. Bron: Rijksoverheid

- 1 Koopkra
- 2 Asielcrisi
- 3 Energiecr
- 4 Stikstofcr
- 5 Wooncrisi
- 6 Klimaatcris
- 7 Oorlog Oek
- 8 Toesla

Samenlevingsopbouw 2.0

herwaardering van het collectieve /
gemeenschappelijke

wat hebben mensen nodig om sociale en
publieke verantwoordelijkheid te nemen

We hebben arena's nodig waar mensen
verantwoordelijkheid kunnen nemen

Minder psychologische redeneringen, meer sociologische verbeelding

'to translate private troubles into public issues'

Urgentie / noodzaak

1953

Gradus Hendriks
Architect van de samenlevingsopbouw

Boerenzoon en sociograaf
Gradus Hendriks begint in
1953 op het Ministerie van
Maatschappelijk Werk. Hij is
dan niet gepromoveerd op
een studie over Kampen. De
foto is van 1977, bij de viering
van het 25-jarig jubileum van
het ministerie.

SOCIOGRAFIE - MINISTERIE VAN MAATSCHAPPELIJK WERK - AMERIKA - COMMUNITY ORGANIZATION

Dertig jaar lang zet Gradus Hendriks als topambtenaar op twee achtereenvolgende welzijnsministeries de lijnen uit. Geïnspireerd door het Amerikaanse 'community organization' ontpoet hij zich als een belangrijk promotor van het opbouwwerk en de samenlevingsopbouw. Zijn gedachtegoed en de daarop gebaseerde beleidsprogramma's hebben grote invloed op de ontwikkeling van de nieuwe werksoort.

Gradus Hendriks - geboren in 1920 - maakt de economische crisis van de jaren dertig als jongeling mee. De sociale gevolgen daarvan raken hem diep, evenals de ellende van de Tweede Wereldoorlog. In 1948 studeert hij af aan de Rijksuniversiteit Utrecht in de sociografie en economie. In de vijf jaar daarna werkt hij als sociaal-geograaf bij de Provinciale Planologische Dienst in Overijssel. In 1953 promoveert hij bij professor Groenman, één van de grondlegers van de sociografie in Nederland. Zijn dissertatie is een uitvoerige etnografische studie over Kampen. Gradus Hendriks is een exponent van een aan de weg timmerende generatie sociografen. De beoefenaars van deze nieuwe academische discipline brengen op gedetailleerde wijze sociale, culturele en economische veranderingen in kaart. Zij willen begrijpen hoe deze van invloed zijn op de ontwikkeling van lokale gemeenschappen.

Pionieren op het ministerie
In hetzelfde jaar als waarin Gradus Hendriks zijn proefschrift voltooit, in 1953, treedt hij in dienst van het net opgerichte

CANON samenlevingsopbouw

Studiereizen om in Amerika kennis te nemen van 'community organization' hebben grote invloed op de ontwikkeling van het opbouwwerk in Nederland. Op de foto zien we Gradus Hendriks (rechts) in 1954 met zijn reisgezelschap op bezoek in Chicago.

reis naar Amerika in 1954. Deze vindt plaats in het kader van de Marshall-hulp. In de projecten die bezocht worden, draait het om het moderniseren van het platteland, een proces waarin de agrarische bevolking moet worden 'meegenomen'. Volgens Hendriks wordt door de reis een beweging gemaakt van 'niets weten' naar 'iets weten'. Van intensieve kennisoverdracht is nog geen sprake, maar de Verenigde Staten zijn sindsdien onmiskenbaar het gidsland. Met Gradus Hendriks in de regierol komt gaandeweg het landelijk beleid - al experimenterend - van de grond. Politieke wegbereider is Marga Klompe, die in 1956 de eerste vrouwelijke minister in Nederland wordt. Voor haar, en voor de regerende rooie-rode coalitie, is samenlevingsopbouw een vanzelfsprekende overheidsstaak.

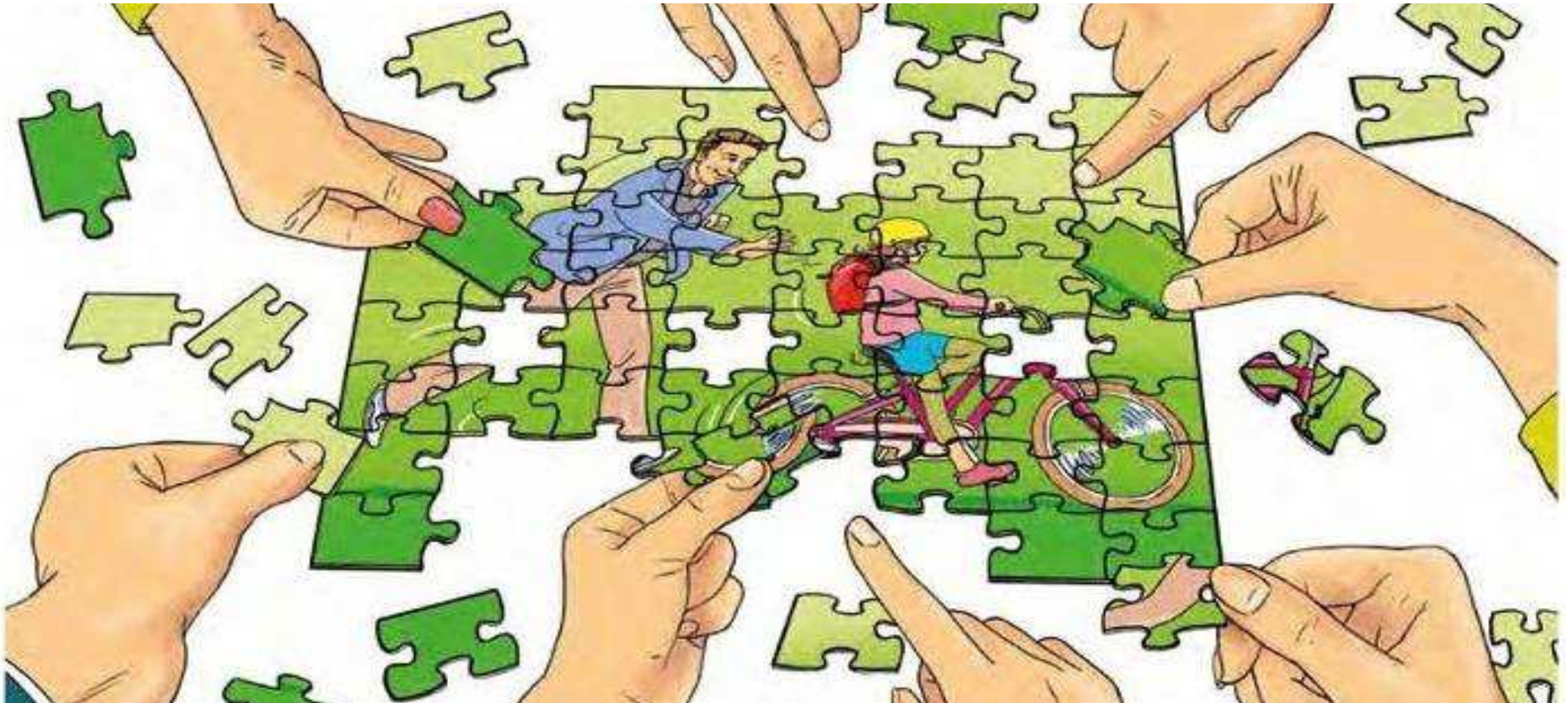
Ministerie van Maatschappelijk Werk dat hij amper kent wordt al snel hoofd van de afdeling omo, een afkorting van Onderzoek en Maatschappelijk Opbouwwerk. Dat hij als overtuigde PvdA'er op een door katholieken en maatschappelijk werk gedomineerd ministerie terecht komt hem niet van zijn stuk. Van meet af aan werkt hij intensief met de katholieke Piet van Loon (afkomstig van het Provinciale Opbouworgaan Noord-Brabant, socioloog en de hoogste ambtenaar op het ministerie) en de protestant Ab Gijssels (ex-bel-

inspecteur uit Gorinchem). Gedrieën bouwen zij het departement uit. In de jaren vijftig komt er meer aandacht voor de collectieve kant van het sociaal werk. Samenlevingsopbouw gaat in het beleid een steeds prominere plaats innemen. Eerst heet deze werksoort in opkomst nog 'maatschappelijk opbouwwerk', maar vanaf 1963 is 'samenlevingsopbouw' de nieuwe beleidsnoemer. Deze relatief nieuwe vorm van sociaal werk is nauw verbonden met de meer algemene taak tot economische wederopbouw en sociale modernisering van het land. Dit verschaft Hendriks en de zijnen ruimte om samenlevingsopbouw op de kaart te zetten.

In de tweede helft van de jaren vijftig is het maatschappelijk opbouwwerk het vliegwiel voor de introductie van het concept 'community organization'.

Grote impact heeft een studiereis naar Amerika in 1954. Deze vindt plaats in het kader van de Marshall-hulp. In de projecten die bezocht worden, draait het om het moderniseren van het platteland, een proces waarin de agrarische bevolking moet worden 'meegenomen'. Volgens Hendriks wordt door de reis een beweging gemaakt van 'niets weten' naar 'iets weten'. Van intensieve kennisoverdracht is nog geen sprake, maar de Verenigde Staten zijn sindsdien onmiskenbaar het gidsland. Met Gradus Hendriks in de regierol komt gaandeweg het landelijk beleid - al experimenterend - van de grond. Politieke wegbereider is Marga Klompe, die in 1956 de eerste vrouwelijke minister in Nederland wordt. Voor haar, en voor de regerende rooie-rode coalitie, is samenlevingsopbouw een vanzelfsprekende overheidsstaak.

Zie wijken/buurten als arena's van samenlevingsopbouw, als de thuisbasis van een gerevitaliseerde civil society – als laboratorium voor het vitaliseren van de democratie - zorg voor een vruchtbare sociale infrastructuur

Ontsnappen aan aanbesteden

Georganiseerde
discontinuïteit
Kennisvernietiging
Instabiele relaties
Professionele onzekerheid
Bewoners secundair

Hoe dan wel aansturen?

Een buurt is geen markt

- Bewoners zijn geen marktspelers
- Professionals geen passanten / inwisselbaar
- Niet de regels van Brussel zijn leidend, maar de visie op wat er aan sociale infrastructuur nodig is om bewoners in staat te stellen publieke verantwoordelijkheid te dragen.

BOUWEN AAN SOCIALE INFRASTRUCTUUR PER WIJK

Verankeren in een gebied
= buurt / wijk / overzichtelijke schaal

VISIE / BELEID / PRAKTIJK ONTIWKKELLEN OP:

1. Wat zijn eigenlijk relevante publieke plekken?
2. Hoe breng je burgers in positie?
3. Welk type sociale professionaliteit hoort daarbij?
4. Hoe kijk je naar een buurt?

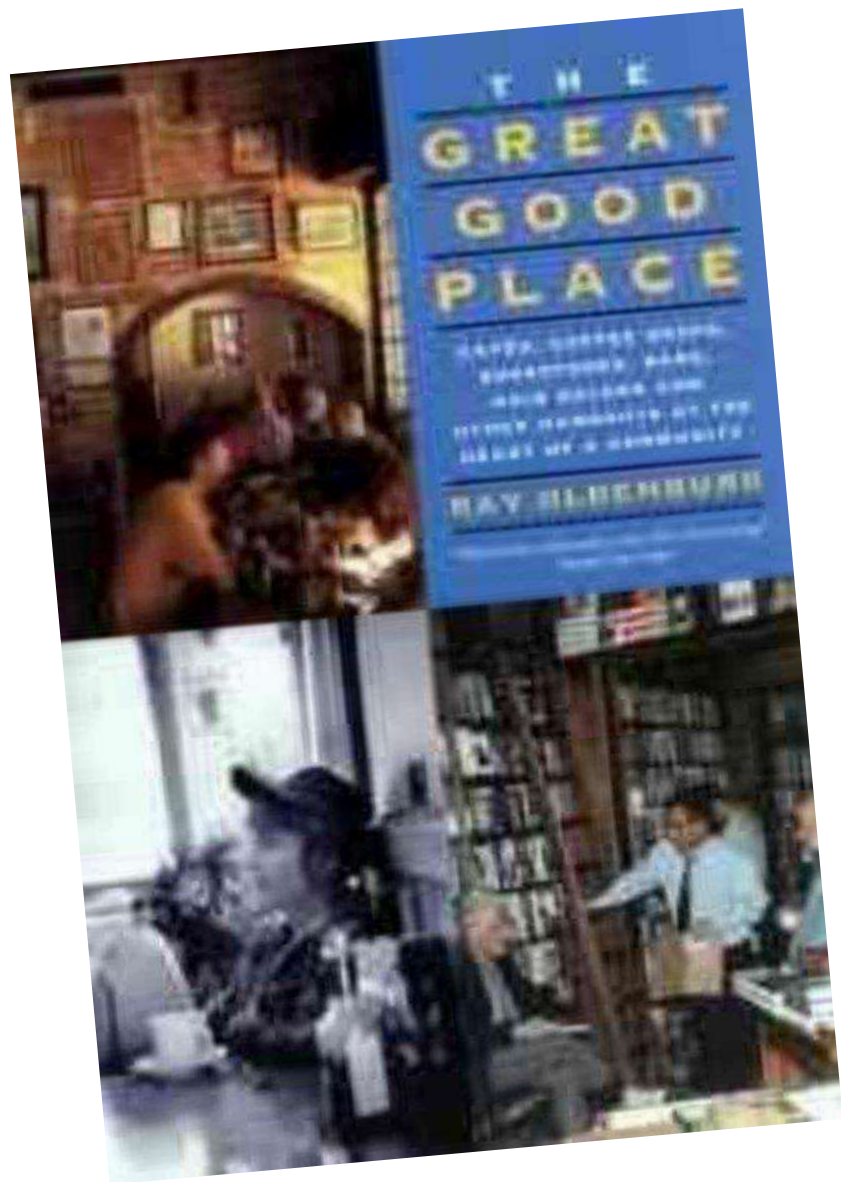
Ruimte maken voor ontmoeting

De buurt als sociale leefomgeving

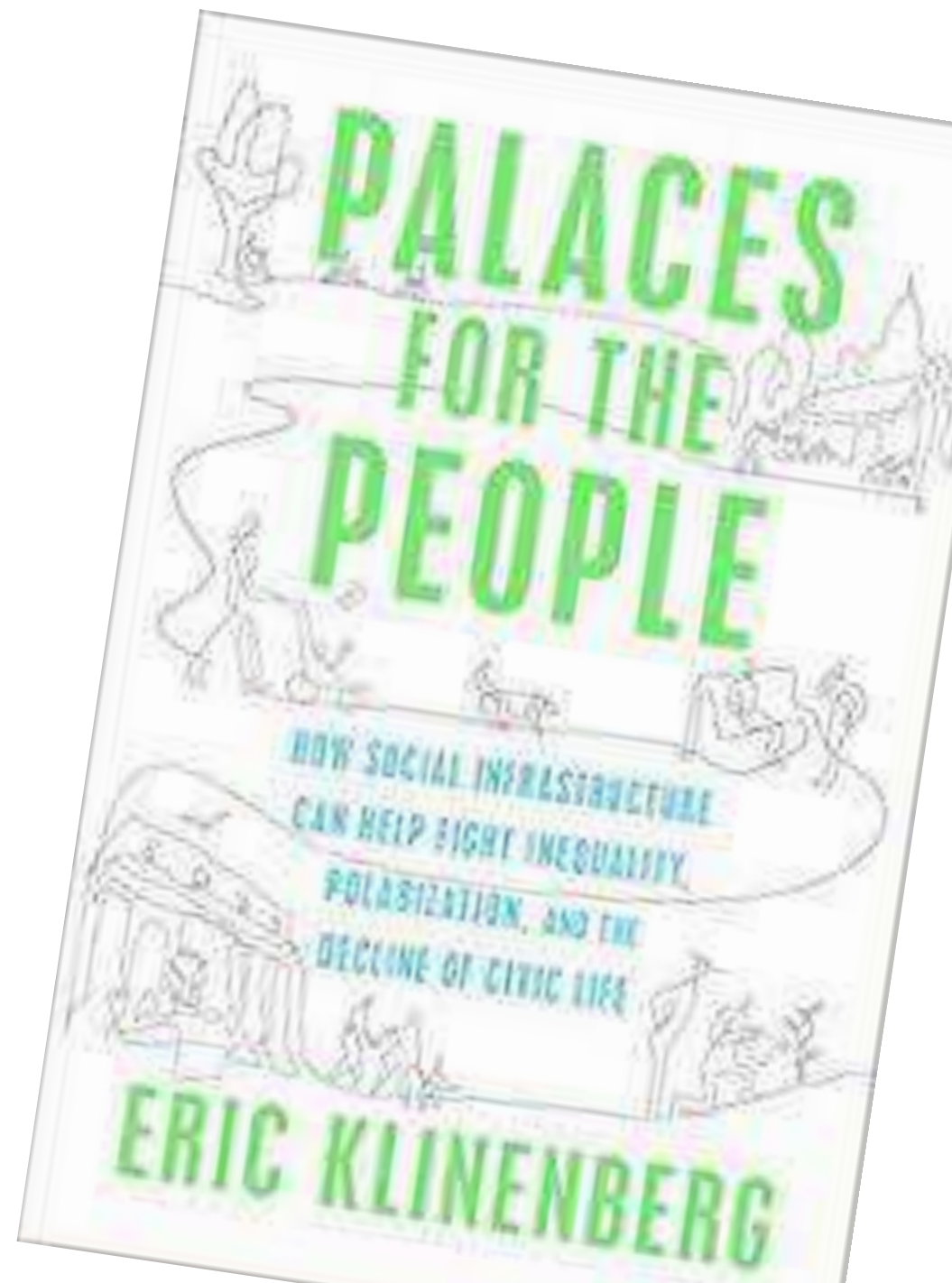
1

Wat zijn eigenlijk relevante publieke plekken?

Publieke
plekken

Burgers in the lead ondanks/vanwege grote diversiteit

2

3

Ondersteunende professionaliteit

Afscheid van het professionals-only-model

Sociale Vraagstukken ^S

Wetenschappers & professionals over maatschappelijke kwesties

Home | Dossiers | Rubrieken | Draggers van het debat | Over deze site | Online tijdschrift |

categorieën

Zoeken ...

Dossier

Werkplaatsen Sociaal Domein

Gangbare wijkaanpak

Start met plan

Bewoners betrekken

Participatie

Vertrek vanuit problemen

Start met grote ambities

Werken aan bewonersparticipatie

Nadruk op experts en professionele interventies van buiten de buurt

Managen, start met structuur van stuur-en werkgroepen

Wijkaanpak ABCD

Start in de buurt, bouwen aan buurtrelaties

Werken vanuit betrokkenheid bewoners

Cocreatie

Vertrek vanuit assets, kwaliteiten

Start met klein kijken en werken vanuit wat er al is/vanuit prioriteiten buurt

Werken aan versterken collectief eigenaarschap en democ. buurtkracht

Nadruk op gemeenschapskracht, buurtnetwerken, bewonersinitiatieven

Losmaken, start met praktijk en beweging, allerlei mensen bij elkaar brengen, dynamisch

Bron: Birgit Oelkers op "de dag van de buurt 2021",

*Kijk voorbij het individu – zoek
de veerkracht van netwerken,
collectieven,
burgerinitiatieven en
gemeenschapsvorming*

Maak de kring groter

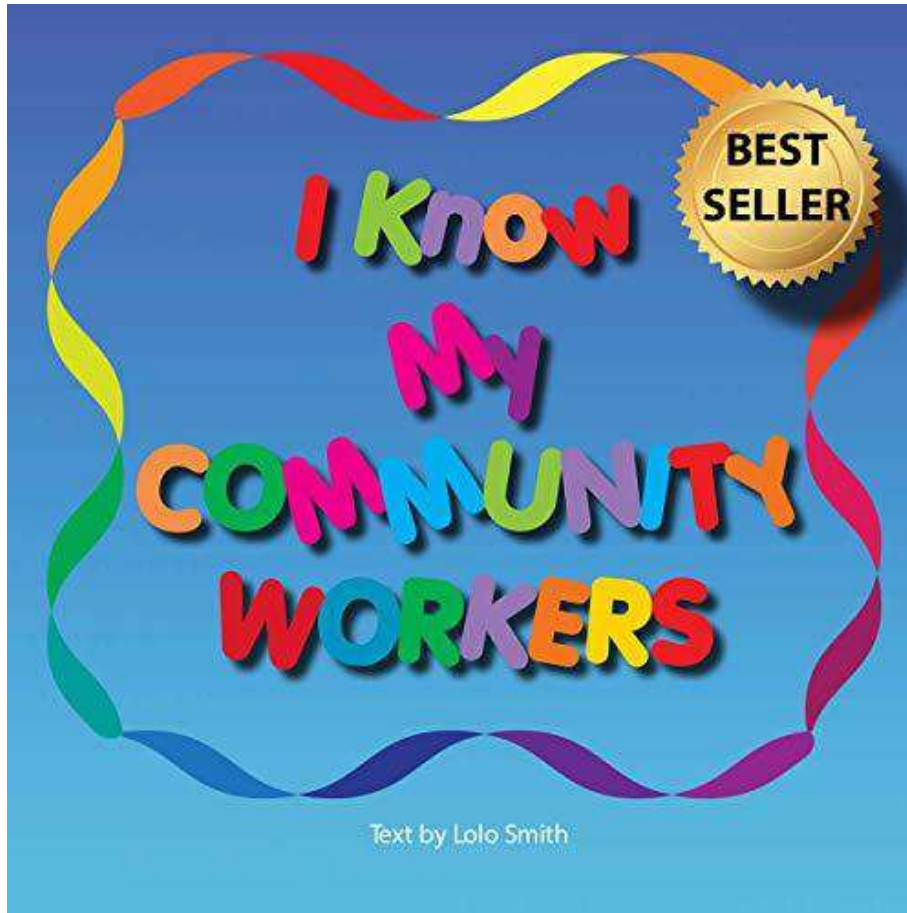
‘It takes a village to raise a child’

*"Kernvraag is
of professionals
de visie van de burger
en diens sociale netwerk
werkelijk als leidraad nemen
in een hulpplan."*

*Rob van Pagée, Bestuurder
Eigen Kracht Centrale*

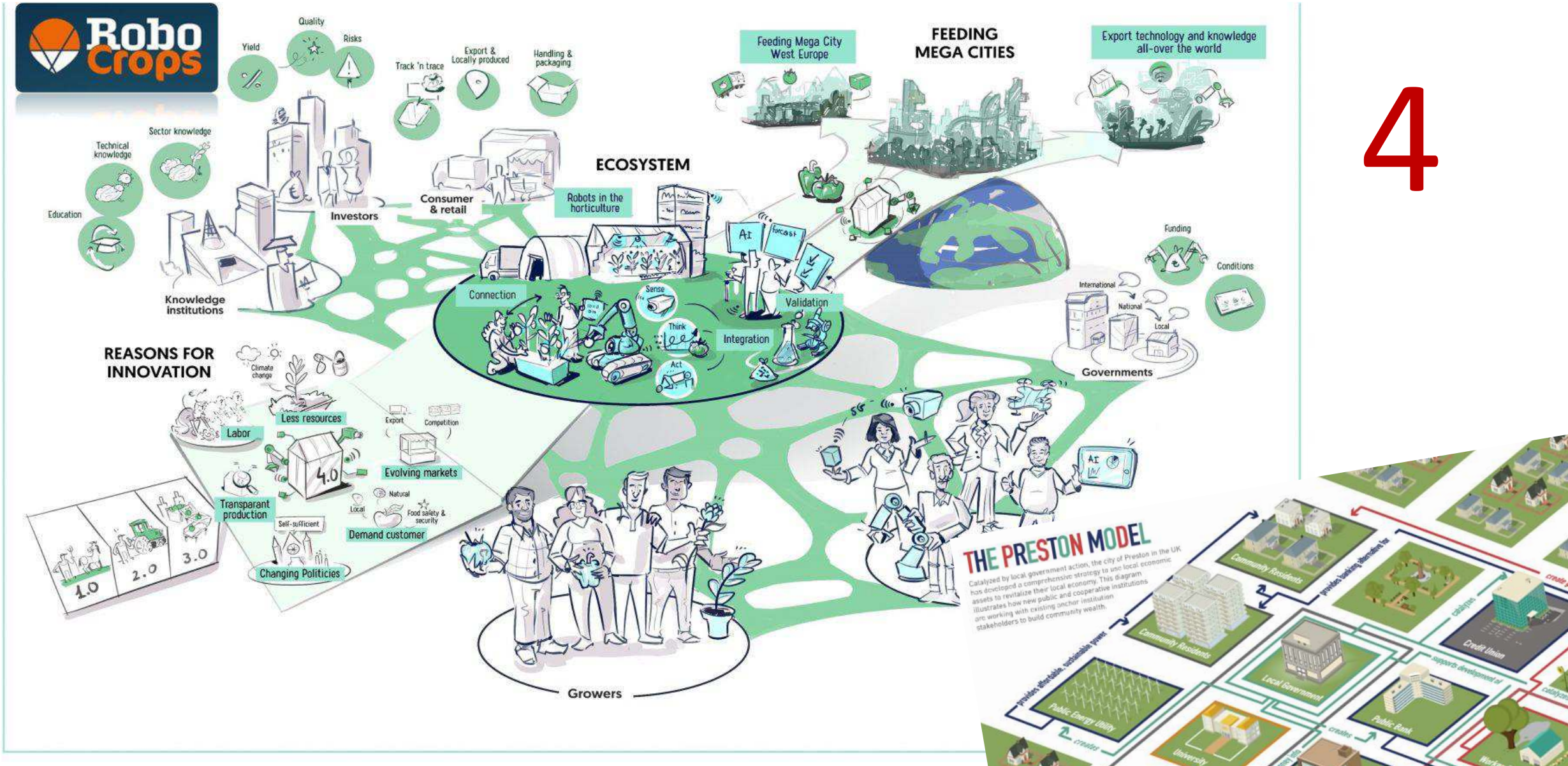
Voorkom dat wijkteams en sociale professionals louter een hulpverleningsimago hebben, presenteer ze ook als community workers.

Waarom zien we het niet als een voorziening?

Kijk naar buurten als een sociaal ecosysteem

4

Gangbare wijkaanpak

Start met plan

Bewoners betrekken

Co-creatie

Vertrek vanuit problemen

Start met grote ambities

Werken aan bewonersparticipatie

Nadruk op experts en professionele
interventies van buiten de buurt

Managen, start met structuur
van stuur- en werkgroepen

Plofkip-aanpak

Wijkaanpak ABCD

Start in de buurt, bouwen aan buurtrelaties

Werken vanuit betrokkenheid bewoners

Community-based

Vertrek vanuit assets, kwaliteiten

Start met klein kijken en werken vanuit
wat er al is/vanuit prioriteiten buurt

Werken aan versterken collectief
eigenaarschap en democr. buurtkracht

Nadruk op gemeenschapskracht,
buurtnetwerken, bewonersinitiatieven

Losmaken, start met praktijk en beweging
mensen bij elkaar brengen, dynamisch

Slowfood-aanpak

Samenlevingsopbouw is terug van weggeweest. Na jaren van samenlevingsafbouw is er opnieuw een breed gevoelde urgentie om aandacht te besteden aan samenlevingsopbouw.

Ruimte voor opbouwwerk(ers)

- Energietransitie / verduurzaming =
- stadsvernieuwing van de 21^e eeuw

**Energietransitie kan niet succesvol zijn
zonder een publieke route**

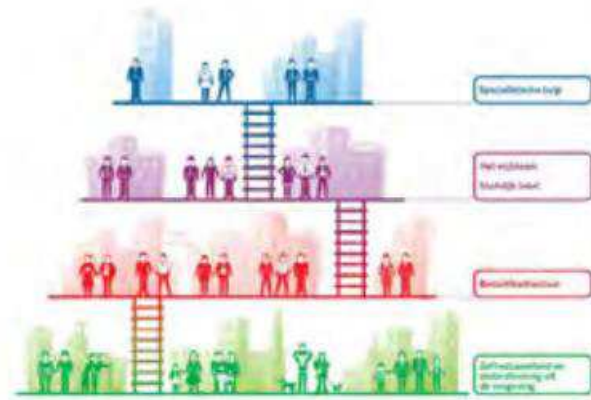
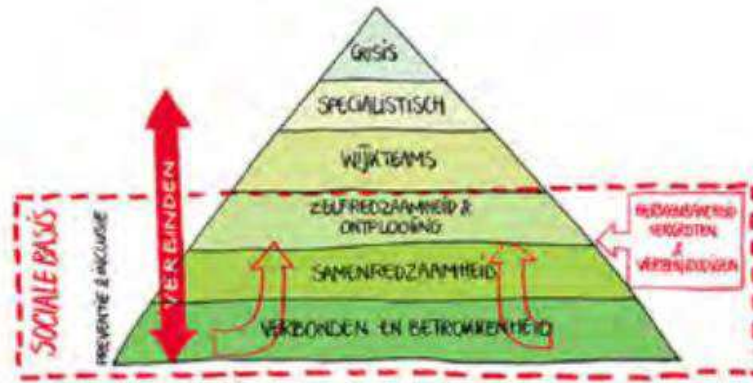
“**Word vrienden
met bewoners,
als je sprongen wilt maken
in de energietransitie**”

Niels Götz
Servicepunt Duurzame Energie
Eerste Hulp Bij Uitvoering

Betrek burgers tijdig bij realisatie van de energiestrategie

Sociale basis = democratische basis

grote maatschappelijke urgentie

Waar ga ik naar toe voor informatie, hulp en ondersteuning?

- 1 Koopkracht
- 2 Asielcrisis
- 3 Energiecrisis
- 4 Stikstofcrisis
- 5 Wooncrisis
- 6 Klimaatcrisis
- 7 Oorlog Oekraïne
- 8 Toeslagenaffaire
- 9 Coronacrisis

*Gewenst:
sterke, zelfbewuste (lokale) overheden*

Hoe?

investeren in gemeenschapskracht

1. Uitgangspunten & procesontwerp
2. Wijken in beeld
3. Wijktoekomstagenda's
4. Wijkbudgetten en uitvoeringspraktijk
5. Faciliterend vermogen
6. Lerend vermogen en interactieve kwaliteitsbewaking

Er is, helaas, geen reset-knop

1. Kunnen gemeenten/instituties dit nog wel?

Bewoners echt in positie brengen, macht delen, sociologische kennis verzamelen en leidraad nemen voor beleid, zelf interpreteren, los komen van consultants cultuur?

2. Durven gemeenten/instituties het aan?

Juridische bezwaren, politieke onzekerheid, media op de loer voor elk foutje

3. Willen gemeenten/instituties dit wel?

Hebben ze het geduld, de lange adem, onzekerheden toelaten?